

Wordt de toekomst van onze gemeenten bepaald door de 'smart city attitude'?

Naar aanleiding van het 'Salon des Mandataires' in Marche-en-Famenne op 16 en 17 februari 2017 presenteert het Smart City Institute een wetenschappelijke studie waarin de balans wordt opgemaakt van de smart cities in België. Het onderzoek, een echte barometer van onze steden en gemeenten, is een echte primeur voor België, ja zelfs internationaal ongezien. De studie benadert immers het 'fenomeen' van de slimme steden op een kwantitatieve manier, vanaf de perceptie tot de uiteindelijke realisatie ervan, en dringt zeer nauwkeurig door tot de kern van de zaak.

Hoe benaderen de verschillende actoren in onze steden dit fenomeen? Wat betekent het begrip 'smart city' op het eerste gezicht voor hen? Wie is de drijvende kracht achter deze ingrijpende verandering? Door welke actoren laten de gemeenten zich omringen en hoe organiseren ze zich om deze projecten, die ze als een buitenkans aanzien en meestal als toekomstbepalend omschrijven, tot een goed einde te brengen?

Het onderzoek gebeurde via een bevraging bij de 589 Belgische steden en gemeenten geeft een representatief beeld van de situatie in ons land.

Focus op het 'slimme leven' van de Belgische gemeenten

De Belgische gemeenten ervaren de smart city vooral als een technologische uitdaging

Over het algemeen ervaren Belgische gemeenten de slimme stad voornamelijk als een technologische uitdaging, vervolgens zien ze haar als een buitenkans en tot slot, als bepalend voor hun toekomst.

66 % van de Belgische gemeenten voelt zich aangesproken door de problematiek, maar de graad van relevantie van het concept varieert afhankelijk van het landelijk karakter en het grondgebied in kwestie: landelijke gemeenten (34 %), steden en 'verstedelijkte' gemeenten (77%)/ Vlaamse (84 %), Brusselse (88 %) en Waalse (45 %) gemeenten.

Volgens Jonathan Desdemoustier, onderzoeker-doctorandus aan het Smart City Institute, *"hebben de stedelijke gebieden een bevolking die talrijker en heterogener is en een dynamiek die meerdere facetten vertoont (economisch, cultureel, politiek en op ondernemerschap gericht). Ze staan ook veel meer open voor verandering dan landelijke gemeenten. Anderzijds verloopt het transformatieproces vlotter binnen een kleinere structuur, die kenmerkend is voor landelijke zones"*.

De steden en gemeenten stellen dat het humane aspect (sociaal kapitaal, menselijke infrastructuur, creativiteit, diversiteit, onderwijs, kennis...) in een slimme stad moet primeren boven de technologische en institutionele mogelijkheden.

Nathalie Crutzen, hoogleraar en directeur van het Smart City Institute, voegt eraan toe: *"De evolutie van het concept gaat die richting uit. Onder impuls van bepaalde multinationals en industriële spitste het verschijnsel 'smart city' zich aanvankelijk vooral toe op het gebruik van (digitale) technologie in de steden. Het begrip is echter geëvolueerd nadat ook werd nagedacht over bestuur en creativiteit, waarbij het menselijke aspect en de levenskwaliteit op het grondgebied centraal werden gezet. Het uiteindelijke doel is duurzame territoria te creëren (economische ontwikkeling, ecologische voetafdruk en sociaal welzijn). Een echte slimme stad zal dus gebaseerd zijn op een complexe mix van nieuwe technologieën, sociale, menselijke, economische, ecologische en institutionele factoren. Het menselijke aspect (via beter samenleven, bestuur, creativiteit) maakt dus onlosmakelijk deel uit van die dynamiek. Het is zelfs een centraal element, aangezien een van de doelstellingen van de slimme stad erin bestaat de levenskwaliteit te verbeteren."*

Vooraf de overheidssector is de drijvende kracht achter de slimme steden in België en deze stort zich het meest in het 'avontuur' via milieuprojecten.

Het zijn overwegend de lokale besturen (80 %) die inzetten op slimme stadsprojecten, gevolgd door de privésector (10 %), burgerinitiatieven (5 %) en de onderzoekswereld (4 %). Eens het project gelanceerd is, wordt het uitgedragen door de burgemeester van de gemeente (#1), de gemeentelijke administratie en haar diverse departementen (#2), de gemeenteraad (#3) en de gewestregering en administratie (#4).

Wanneer gemeenten de ambitie koesteren om een smart city te worden, doen ze dat bij voorrang via projecten in volgende gebieden:

1. Smart Environment (28 %): slimme verlichting, energie-efficiëntie, minder vervuiling...
2. Smart Governance (22 %): 'administratie 2.0', het openstellen van gegevens, participatieve deelname in beslissingen...
3. Smart Living (17 %): huisvesting, gezondheid, cultuur, toerisme...
4. Smart Mobility (12%): duurzame en multimodale vervoers systemen, real-time informatie, ...

Bovendien vinden Belgische gemeenten dat de federale overheid en de provinciebesturen het minst op het terrein vertegenwoordigd zijn. Vanuit de privésector, die gewoonlijk weinig bij dergelijke projecten betrokken is, worden vooral de consultants vernoemd door de lokale overheden. De multinationals van hun kant vertonen het geringste engagement van de hele privésector.

Volgens Nathalie Crutzen "wordt in de literatuur en in de praktijk aangetoond dat een geleidelijke omschakeling van onze grondgebieden naar meer intelligentie en duurzaamheid, de betrokkenheid van diverse relevante partners uit onze maatschappij vereist. Men spreekt ook wel eens over het zogenaamde quadrupel helixmodel: (1) de overheid, (2) de ondernemingen, (3) de universiteiten en onderzoekscentra en (4) de burgers. Het is interessant om vast te stellen dat we vandaag vooral de lokale besturen in België duidelijk de meeste initiatieven zien nemen. Daarbij zijn uiteindelijk weinig andere spelers - zoals bedrijven, universiteiten of burgers - betrokken bij het beheer en de follow-up van de projecten. Het is evident (en essentieel) dat lokale besturen nauw betrokken blijven, maar ze moeten er zich van bewust zijn dat sommige bedrijven oplossingen of pertinente diensten in huis hebben of dat onderzoekers waardevolle expertise ontwikkeld hebben om deze transformatie verder vooruit te helpen. Burgers moeten bovendien niet alleen als hoofdgebruikers van de stad gezien worden, maar ook als een bron van creativiteit in de dynamiek. Een 'multi-stakeholder'-benadering is echt essentieel om de complexe uitdagingen van smart cities aan te pakken en er moet nog meer ingezet worden op kennisdeling via uitwisselingsplatformen (virtueel platform of organisatie van ontmoetingen/workshops...). Om ervoor te zorgen dat burgers, bedrijven en actoren uit de sociale sectoren actief aan het transformatieproces van hun grondgebied kunnen bijdragen."

De voornaamste moeilijkheden die de ondervraagde gemeenten naar voren brengen:

1. beschikken over voldoende financiële middelen, binnen het budgettaire kader;
2. het gebrek aan knowhow van het bestuur;
3. de complexiteit om alle spelers bijeen te brengen en op elkaar af te stemmen.

Om de uitvoering van slimme stadsprojecten te verbeteren, stellen de Belgische steden en gemeenten voorop om meer tools (informatievergaderingen, workshops, opleiding, praktische gids...) ter beschikking te stellen van de lokale besturen, de parastatale instellingen (agentschappen, intercommunales...) en de burgers.

De steden, die op kruissnelheid zitten, bevestigen nogmaals hun belangstelling voor een slimme toekomst, maar de uitgewerkte strategieën blijven ontoereikend.

Vanuit strategisch oogpunt beheren vooral de gemeentelijke instanties (college van burgemeester en schepenen, de burgemeester en de gemeenteraad) de dynamiek van de slimme stad.

Deze strategie neemt in 13 % van de Belgische gemeenten de vorm aan van een strategisch plan dat aan de thematiek van de slimme stad is gewijd, terwijl 14 % van onze gemeenten het onderwerp in hun algemene strategie aan bod laten komen.

Het operationeel beheer van de strategie wordt waargenomen door:

1. het gemeentebestuur;
2. de projectleider(s) van slimme stadprojecten of de smart city manager;
3. niemand.

Jonathan Desdemoustier verklaart: *“Deze resultaten onderstrepen dat wanneer de smart city attitude nog niet werd uitgewerkt vanuit een strategisch oogpunt, de uitvoering ervan niet wordt georganiseerd in het gemeentebestuur: niemand beheert of coördineert de dynamiek op een operationele manier.”*

Uit deze studie blijkt overigens dat 17 Belgische gemeenten (9 Waalse, 6 Vlaamse en 2 Brusselse) een smart city manager hebben aangesteld. Bovendien werkt 59 % van de projectleiders in het strategische departement van hun gemeente.

Deze enquête leert ons dat geen enkele stad of gemeente een departement of dienst heeft opgericht voor het beheer van de slimme stadstrategie en dat geen enkele stad of gemeente van plan is om zo'n dienst in het leven te roepen.

Bovendien heeft geen enkele van de steden, die momenteel nog geen projectleiders voor slimme steden in dienst hebben, de bedoeling om zo iemand aan te werven.

Toch wil 17 % van de ondervraagde steden een strategisch plan uitstippelen dat aan de totstandkoming van de smart city is gewijd.

Nathalie Crutzen besluit: *“Ik ben ervan overtuigd dat het fenomeen van de slimme stad meer is dan zomaar een trend en dat het iets blijvends is dat het leven in onze steden en gemeenten ingrijpend zal veranderen. Dankzij deze barometer krijgen we een beeld van de dynamieken rond de slimme stad in België. Hiermee zetten we een heel belangrijke stap, want hoewel dit een veelbesproken thema is dat al onze steden en gemeenten aanbelangt, beschikten we tot nog toe niet over veralgemeenbare statistieken die ons toelieten om een stand van zaken op te maken. Op basis van de resultaten van deze studie kan ik de spelers alleen maar aanmoedigen om verder met elkaar ideeën uit te wisselen en elkaar warm te maken, om samen de steden en gemeenten van de toekomst te creëren waarbij het menselijke aspect primeert.”*

Wie zijn wij?

Het **Smart City Institute** is een academische instelling gewijd aan de thematiek van de duurzame en slimme steden ('smart cities' in het Engels) en die berust op een origineel partnership tussen een universiteit en zijn 'École de Gestion' (HEC Liège), vier privépartners (Accenture, Belfius, Proximus en Schröder) en het Waalse Gewest, dit laatste in het kader van 'Digital Wallonia'.

De universiteit streeft ernaar onderzoek, opleiding, innovatie en ondernemerschap op het terrein van de 'slimme stad' aan te moedigen en stelt voor om deze thematiek vanuit managementoogpunt aan te pakken (en het dus niet alleen door een technische bril te bekijken). Tevens pleit het instituut voor een multidisciplinaire openheid.

Om die opdracht tot een goed einde te brengen, spitst het Smart City Institute zich toe op drie complementaire pijlers, **onderzoek**, **onderwijs** en **ondernemerschap**. Deze pijlers worden ondersteund door transversale bewustmakingsactiviteiten.

Het Smart City Institute :

- publiceert rapporten over wetenschappelijk onderzoek rond het thema van de slimme stad (bijv. de barometer van de Belgische gemeenten);
- gaat van start met een opleiding over het beheer van slimme steden, een opleiding die georganiseerd wordt in samenwerking met de HEC Liège Executive School. De deelnemers krijgen de gelegenheid om de essentiële aspecten van de slimme stad te behandelen via voornamelijk zes krachtlijnen (smart mobility, smart living, smart economy, smart environment, smart people en smart governance) waarbij ook de technologische invalshoek, nieuwe businessmodellen, de financiering en de strategie onder de loep worden genomen;
- ondersteunt innovatie en ondernemerschap op het vlak van slimme steden;
- organiseert een jaarlijks evenement waar wetenschappers en mensen uit de praktijk ideeën uitwisselen over het thema van de slimme steden;
- ontwikkelt diverse didactische projecten om de Belgische gemeenten ertoe aan te zetten om aan de dynamiek van de slimme steden deel te nemen;

Wat zijn geografische impact betreft, draagt het Smart City Institute actief bij tot de dynamiek van de slimme steden en het slimme gewest Wallonië en leidt het ook projecten met een nationale en internationale dimensie.

Perscontact

Pauline Naisse – Smart City Institute – 04 232 73 55 – pauline.naisse@ulg.ac.be

